

Anna Samaruk, Joanna Jagnicka, Szymon Kramek, Anna Kocira

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie

POGŁOWIE KRÓW MLECZNYCH I PRODUKCJA MLEKA W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM W LATACH 2003-2012

Streszczenie

Przeprowadzono analizę pogłowia krów mlecznych i produkcji mleka w celu przedstawienia zmian jakie zaszły w okresie limitowania produkcji. Do analizy wykorzystano dane zawarte w Banku Danych Lokalnych GUS: stan pogłowia krów mlecznych, produkcję mleka krowiego, liczbę gospodarstw rolnych, średnią cenę mleka w latach 2003-2012 w odniesieniu do kraju i województwa lubelskiego. Zaobserwowano tendencję spadkową pogłowia krów mlecznych w kraju i w województwie lubelskim. W 2012 roku pogłowia krów mlecznych w województwie było o 38% mniejsze niż w 2003 r., w kraju spadek ten wynosił 17%. Spadek liczby krów w badanym województwie spowodował zmniejszenie produkcji mleka o 23,3% mimo wzrostu średniej wydajności mlecznej od krowy. Średnia cena mleka w Polsce wzrosła z 0,72 zł do 1,20 zł, ale w województwie lubelskim była ona niższa od średniej krajowej. W województwie lubelskim następuje powolne i ciągłe ograniczanie liczebności krów mlecznych oraz produkcji mleka, a w skali kraju mimo spadku pogłowia krów następuje wzrost produkcji mleka. Niższa średnia cena mleka w analizowanym województwie może przyczyniać się do zmniejszania opłacalności produkcji mleka i zaniedbania tego typu działalności.

Słowa kluczowe: cena mleka, pogłowia krów, produkcja mleka, wydajność mleczna

Wstęp

Jednym z podstawowych źródeł przychodu w rolnictwie jest produkcja mleka. Mimo problemów związanych z przystosowaniem gospodarstw rolnych do chowu krów mlecznych w Polsce ta gałąź produkcji ciągle jest rozwijana. Jednak po wstąpieniu Polski w struktury Unii Europejskiej produkcja mleka podlegała limitowaniu (rolnicy otrzymali kwoty mleczne) co przyczyniło się do zmniejszenia rozdrobnienia producentów mleka i (związaną z tym) koncentracji produkcji mleka w niektórych rejonach. Na rok 2015 planuje się zniesienie limitowania produkcji mleka w poszczególnych krajach a tym samym i zniesione zostanie ograniczenie dla rolników, którzy to w przypadku przekroczenia przez dane państwo ustalonej górnej granicy produkcji mogli ponosić kary za nadprodukcję. Zniesienie kwot mlecznych może spowodować wzrost produkcji w dużych gospodarstwach ukierunkowanych na ten typ działalności rolniczej, jednak jak wiadomo proces zwiększania stada krów mlecznych lub powstawanie nowych stad jest procesem długotrwałym, a wzrost wydajności mlecznej krów także jest czasochłonny i wymaga dużych nakładów zarówno na stado podstawowe, jak i w obrotowe środki produkcji.

Chów i hodowla bydła jest jedną z najbardziej intensywnych gałęzi produkcji zwierzęcej, gdyż wymaga dużych nakładów pieniężnych na środki trwałe i obrotowe oraz nakładów pracy fizycznej. Zaletą produkcji mleka jest systematyczność, stałość przychodów oraz duża częstotliwość. Dla rolnika sprzedaż mleka stanowi stały dochód, co świadczy o płynności finansowej producentów mleka [Otoliński i Szarek 2006]. Gospodarstwa, w których utrzymywane są krowy mleczne szybciej mogą osiągnąć zrównoważenie procesów produkcji poprzez dostarczanie do gleby substancji organicznej w postaci nawozów naturalnych oraz uzyskiwania przez rolnika dochodu na poziomie co najmniej parytetowym [Kocira 2013].

Dlatego też przeprowadzenie analizy pogłowia krów mlecznych oraz produkcji mleka w okresie limitowania produkcji powinno przedstawić zmiany jakie zaszły w tym okresie.

Materiał i metody

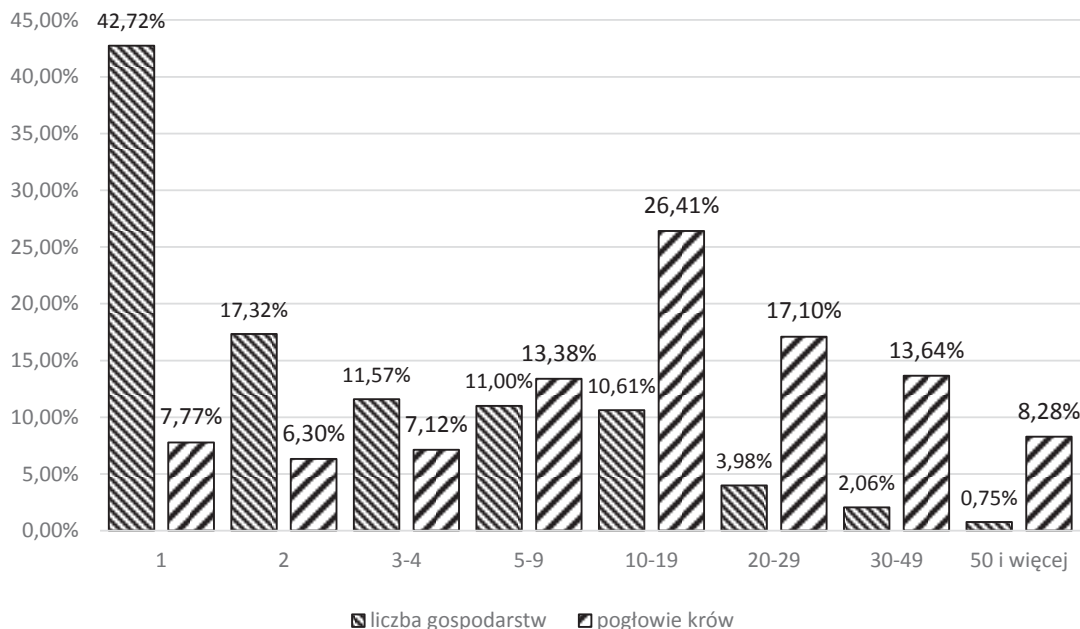
Do analizy wykorzystano dane zawarte w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego. Z ww. banku danych pozyskano stan pogłowia krów mlecznych, produkcję mleka krowiego, liczbę gospodarstw rolnych i średnią cenę mleka. Powyższe dane pobrano dla lat 2003-2012 zarówno dla całego kraju, jak i województwa lubelskiego. Ponadto wykorzystane informacje pochodziły z analiz rynkowych, biuletynów informacyjnych Agencji Rynku Rolnego oraz innych publikacji. Uzyskane wyniki poddano analizie, opisano, a część z nich przedstawiono w formie rysunków.

Wyniki i dyskusja

W 2010 roku najwięcej gospodarstw (42,72%) miało niewielką powierzchnię 1 ha i w tej grupie zaobserwowano także niewielką liczebność krów mlecznych (7,77%) (rys. 1). Wraz ze zwiększaniem się powierzchni gospodarstwa obserwowano zmniejszenie się liczebności w poszczególnych grupach. Wielkoobszarowe gospodarstwa o powierzchni 50ha i więcej zajmowały tylko 0,75%. Biorąc pod uwagę pogłowie krów mlecznych największą liczebność odnotowano dla gospodarstw zajmujących powierzchnię od 10 do 19ha (26,41%). Niewielka liczba krów występowała zarówno w małych gospodarstwach do 4ha, jak również w tych największych (50ha i więcej).

Badania przeprowadzone przez GUS w 2010 r. wykazały, że pogłowie krów mlecznych w kraju wynosiło 2528,8 tys. szt., przy czym w odniesieniu do 2009 r. zanotowano spadek liczebności krów o 2%. Ponadto analizując poprzednie lata stwierdzono, że od 2007 r. pogłowie krów mlecznych zmniejszyło się o 6%. Analizując liczebność krów w poszczególnych województwach zaobserwowano największy spadek pogłowia krów w województwie: lubuskim (o ponad 10%), lubelskim (o ponad 9%) oraz podkarpackim (o ponad 7%). Natomiast w województwach: łódzkim, opolskim i wielkopolskim zanotowano większą liczbę krów mlecznych (odpowiednio o 0,4%, 0,1% i 1,8%). Jednakże największy udział w pogłowie krów mlecznych miało województwo mazowieckie (ponad 20%) i podlaskie (ponad 18%). Według informacji IERiGŻ w 2010 r. stwierdzono zmniejszenie liczby gospodarstw utrzymujących do 9 krów o ponad 30% przy jednoczesnym zwiększeniu

liczby gospodarstw posiadających stada 30-49 i 50-99 krów odpowiednio o 12% i 14%. W oparciu o te dane można wnioskować, iż redukcja pogłowia krów mlecznych jest efektem przyspieszenia procesu koncentracji produkcji mleka w Polsce [Bank Gospodarki Żywnościowej 2011].

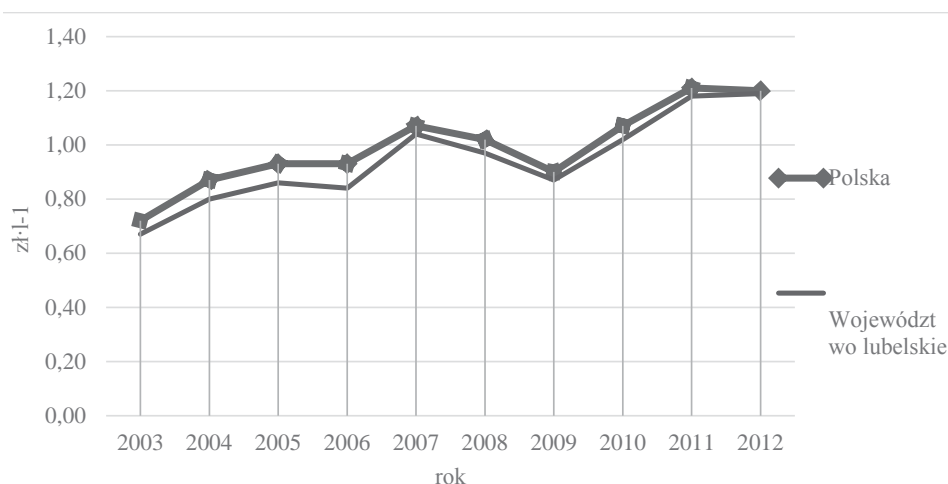

Rysunek 1. Struktura liczby gospodarstw i pogłowia krów mlecznych wg skali chowu krów w 2010 r. w Polsce

Mleko jako towar posiada swoją cenę, która kształtowana jest prawem popytu i podaży jednak limitowanie produkcji tego surowca ma także wpływ na cenę, gdyż w tym przypadku podaż jest częściowo ograniczona. Cena mleka zależna jest od zawartości białka i tłuszczu, premii za klasę ekstra, posiadania atestu weterynaryjnego i wielkości dostaw. Na przestrzeni lat ceny skupu mleka ulegały zmianom, przy generalnej tendencji do ich wzrostu [Otoliński i Szarek 2006].

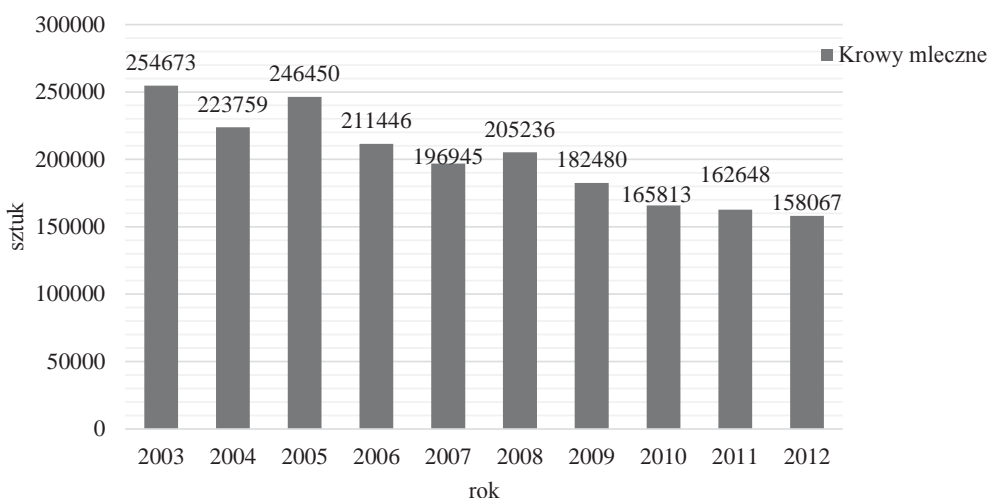
W oparciu o analizę danych stwierdzono, że w województwie lubelskim cena mleka była niższa od średniej krajowej o 0,05 zł l⁻¹ w 2003 r. (rys. 2). Natomiast w 2012 r. cena ta była mniejsza o 0,01 zł. W województwie podlaskim, w którym to można zaobserwować odwrotny trend niż w województwie lubelskim średnia cena mleka była w 2003 r. wyższa od średniej krajowej o 0,07 zł l⁻¹ i utrzymała się do 2012 r. na tym samym poziomie. Średnia cena mleka w Polsce wzrosła z 0,72 zł w 2003 r. do 1,20 zł w 2012 r. W latach 2003-2012 cena mleka w województwie lubelskim kształtowała się poniżej wartości cen w kraju. Jednakże nie należy oczekiwać dalszego znaczącego wzrostu cen mleka z uwagi na ograniczenie popytu wewnętrznego w wyniku pogarszającej się sytuacji finansowej ludności. Rynek mleka jest rynkiem regulowanym przez Unię Europejską. Państwo wyznacza limity produkcji, które mają na celu racjonalne zagospodarowanie płodów rolnych, tj. pokrycie potrzeb żywnościowych ludności, zapobieganie nadwyżkom produktów czy zapewnienie surowca dla przemysłu rolno-spożywczego. Wyznaczanie kwot mlecznych wpływa na uzyskanie korzystnych cen mleka oraz jest ważną częścią Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej. System ten został wprowadzony

dzony w 1984 r. w celu zapobiegania nadprodukcji wyrobów mleczarskich. Obowiązuje w Polsce mocą Traktatu Akcesyjnego po wstąpieniu naszego kraju do Unii Europejskiej [Seremak–Bulge 2005, Szajner 2005].

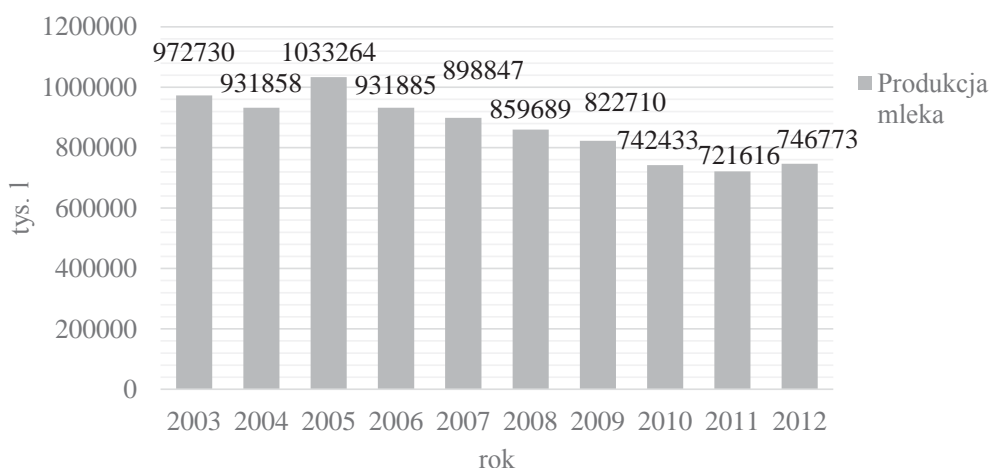
Rysunek 2. Ceny skupu mleka w Polsce i województwie lubelskim w latach 2003-2012

W analizowanym okresie można zaobserwować tendencję spadkową pogłowia krów mlecznych. W województwie lubelskim także można zaobserwować ten trend zmniejszania się liczby krów mlecznych. W 2012 r. pogłowie krów mlecznych w analizowanym województwie było o 38% mniejsze niż w 2003 r. i zmniejszyło się z 254673 szt. w 2003 r. do 158067 szt. w 2012 r. (rys. 3). W skali kraju spadek ten wynosił 17%, a w województwie podlaskim bezpośrednio sąsiadującym z analizowanym, które zajmuje drugie miejsce w Polsce pod względem produkcji mleka (pierwsze miejsce zajmuje województwo mazowieckie) w tym samym okresie nastąpił wzrost pogłowia krów mlecznych o 17% [Ziętara 2009]. Ziętara [2012] zanotował spadek pogłowia krów mlecznych i okresowy spadek produkcji mleka przy jednoczesnym wzroście jednostkowej wydajności mlecznej w latach 1990-2011. Zmniejszenie liczebności krów mlecznych powiązane było z likwidacją krów o niższej wydajności mlecznej i doskonaleniem technologii produkcji.

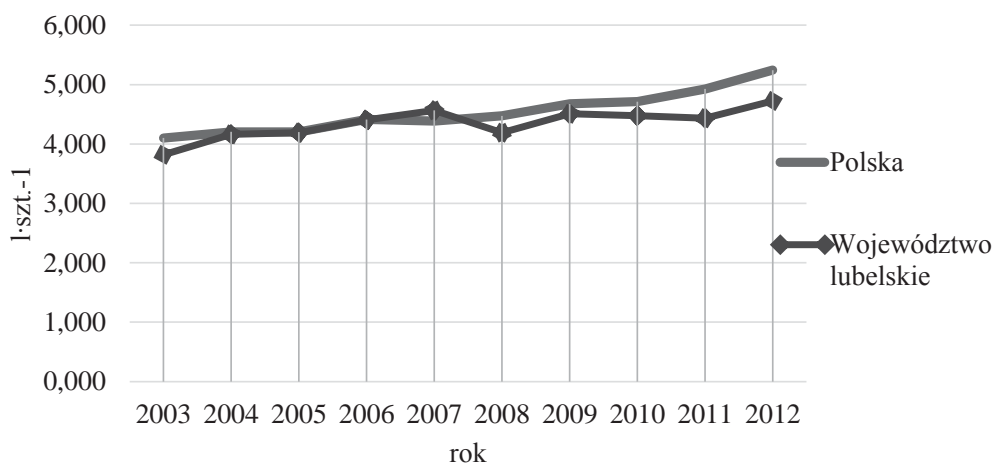
Rysunek 3. Liczebność krów mlecznych w województwie lubelskim w latach 2003-2012

W oparciu o analizę danych stwierdzono, że spadek liczby krów mlecznych w województwie lubelskim spowodował zmniejszenie produkcji mleka o 23,3 %, czyli z 972730 tys. litrów w 2003 r. do 746773 tys. litrów w 2012 r. (rys. 4) Mniejszy procentowy spadek produkcji mleka od spadku pogłowia oznacza wzrost wydajności mlecznej krów. Analizując dane GUS spadek produkcji mleka w województwie lubelskim obserwowano od 2005 r. Na przestrzeni badanych lat zauważono procentowy spadek, który wynosił niecałe 29%. Produkcja mleka w Polsce wyrażona w litrach w badanym okresie wzrosła o 6,5%, przy czym w województwie podlaskim produkcja ta wzrosła aż o 61,1%.

Rysunek 4. Produkcja mleka w województwie lubelskim w latach 2003-2012

W analizowanym okresie obserwowano spadek liczebności krów i tym samym produkcji mleka pomimo wzrostu średniej wydajności mlecznej od krowy z 3820 l rok w 2003 r. do 4724 l rok w 2012 r. W tych samych latach w Polsce nastąpił wzrost wydajności krów mlecznych z 4099 l rok⁻¹ do 5242 l rok (rys. 5).

Rysunek 5. Wydajność mleczna krów w Polsce i w województwie lubelskim w latach 2003-2012

Podsumowanie

Podsumowując należy stwierdzić, w województwie lubelskim następuje powolne ciągłe ograniczanie liczebności krów mlecznych oraz produkcji mleka, a w skali kraju mimo spadku pogłowia krów następuje wzrost produkcji mleka. Niższa średnia cena mleka w analizowanym województwie może przyczyniać się do zmniejszania opłacalności produkcji mleka, co jest najczęściej główną przyczyną ograniczania lub zaniechania tej działalności.

Piśmiennictwo

1. Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.
2. Bank Gospodarki Żywnościowej, 2011: Spada pogłowia krów mlecznych. <http://www.ppr.pl/arttykul-spada-poglowie-krow-mlecznych-160485-dzial-3.php>.
3. Kocira S., 2013: Zrównoważenie procesu produkcji w wybranych gospodarstwach mlecznych. *Problemy Inżynierii Rolniczej*, 2(80): 133-140.
4. Otoliński E., Szarek J., 2006: Rynek mleka w Polsce. *Wiadomości Zootechniczne*, R. XLIV, 1: 31-49.
5. *Rocznik Statystyczny Rolnictwa. 2003-2013*. GUS. Warszawa.
6. Seremek-Bulge J., 2005: Rok w akcesji – rynek mleka. *Biuletyn informacyjny ARR*: 10.
7. Szajner P., 2005: Sytuacja na rynku mleka w Polsce. *Biuletyn informacyjny ARR*: 6.
8. Ziętara W., 2009: Tendencje zmian w produkcji mleka w Polsce. *Rocz. Nauk Roln., G*, 96(1): 27-35.
9. Ziętara W., 2012: Organizacja i ekonomika produkcji mleka w Polsce, dotychczasowe tendencje i kierunki zmian. *Rocz. Nauk Roln., G*, 99 (1): 43-57.